

BAUDŽIAMOJO KODEKSO SPECIALIOSIOS DALIES NUOSTATŲ TAIKymo PROBLEMOS

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISIŲ PAŽEIDIMUS PROBLEMOS: NACIONALINIS IR TARPTAUTINIS ASPEKTAI

Andrius Nevera *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas A.Nevera@lat.lt*

Pateikta 2007 m. birželio 13 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 17 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos aktualiausios baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas intelektinei nuosavybei problemos, kurios kilo įsigaliojus 2000 m. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui. Autorius gvildena BK 192 straipsnio 1 dalyje nustatytos baudžiamosios atsakomybės už literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėtą atgaminimą, neteisėtą kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą ribas. Analizuodamas BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijos rūšies problemą, dalyko sampratos aktualiausių aspektus, požymio „komercijos tikslais“ aiškinimo ribas bei atitinkamos normos taikymo tam tikrus procesinius aspektus (ekspertizės atlikimas ir jos reikšmė įrodinėjant nusikalstamą veiką bei negautų pajamų priteisimas), autorius remiasi Lietuvos teismų praktika bei teikia siūlymus, kaip ją tobulinti. Straipsnis parašytas taikant sisteminę analizę, loginį ir dogmatinį metodus.

Pagrindinės sąvokos: intelektinė nuosavybė, intelektinės nuosavybės apsauga, kūrinys, fonograma, komercijos tikslai, baudžiamoji atsakomybė.

IVADAS

Intelektinės nuosavybės apsaugos problema nėra vien istorijon nuėjusio XX amžiaus ar prasidėjusio XXI amžiaus problema. Tačiau būtent šiuo metu intelektinės nuosavybės klausimas tapo vienas aktualiausių, nes sparčiai daugėja ne tik intelekto produktų, bet ir įvairėja veikos, kuriomis kėsiniama į intelektinę nuosavybę.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintos pamatinės nuostatos – nuosavybė neliečiama, nuosavybės teisės saugo įstatymai [1]. Tai reiškia, kad nuosavybės (taip pat ir intelektinės) apsaugą užtikrina

skirtingų teisės šakų normos, o tarp jų gana svarbią reikšmę turi ir baudžiamosios teisinės.

2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamoją kodeksą (toliau – BK) XXIX skyriaus straipsniai baudžiamąją atsakomybę nustato už šias veikas, kuriomis kėsiniama į literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio autoriaus turtines teises ir teisėtus interesus: autorystės pasisavinimas (BK 191 straipsnis), literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėtas atgaminimas, neteisėtą kopijų platinimas, gabenimas ar laikymas (BK 192 straipsnis), informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą sunaikinimas arba pakeitimas (BK 193 straipsnis), neteisėtas autorių teisių ar gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimas (BK 194 straipsnis) [2].

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas.

Nepaisant to, kad norint apsaugoti intelekto produktus reikšmingi yra visi minėti BK straipsniai, vis dėlto vienas svarbiausių ir problemiškesnių yra nustatantis atsakomybę už literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėtą atgaminimą, neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą (BK 192 straipsnis). Šią nuomonę galima pagrįsti tuo, kad atitinkamo straipsnio normų draudimai pažeidžiami dažniausiai, todėl kyla ir įvairesnių problemų, kurias turi išspręsti teismai.

I. BK 192 STRAIPSNIO 1 DALYJE KRIMINALIZUOTŲ VEIKŲ GRUPĖS

Nagrinėjant BK 192 straipsnio, kuris, kaip minėta, numato baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies atgaminimą arba už jų neteisėtų kopijų importą, eksportą, platinimą, gabenimą ar laikymą komerciniais tikslais, taikymo praktiką, galima išskirti kelias nagrinėtinų problemų grupes. Pirmoji grupė – tai problemos, susijusios su įstatymų leidėjų išreikštos valios supratimu, o antroji – problemos, susijusios su teisingumo paieškos procesu.

Analizuojant pirmąją grupę problemų pirmiausia būtina atsakyti į klausimą, už kokias pavojingas veikas BK 192 straipsnio normos nustato baudžiamąją atsakomybę? Šis klausimas aktualizuojamas neatsitiktinai, nes problemų gali kilti vien todėl, kad BK 192 straipsnio 1 dalyje nustatytas 100 MGL dalyko vertės kriterijus tam tikra apimtimi skiria administracinę ir baudžiamąją atsakomybes.

Lietuvos teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad visų pirma problemų kyla dėl to, ar minėto dydžio MGL kriterijus taikytinas visoms BK 192 straipsnio 1 dalyje uždraustoms veikoms, ar tik jų daliai? Siekiant atsakyti į šį klausimą būtina išskirti veikų grupes, už kurių padarymą tiek fizinis, tiek juridinis asmuo gali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn.

Detaliau analizuodami BK 192 straipsnio 1 dalį nesunkiai pastebėsime, kad baudžiamoji atsakomybė nustatyta už dvi pavojingų veikų grupes: 1) už neteisėtą autorinių ir gretutinių teisių objekto atgaminimą; 2) už neteisėtą autorinių ir gretutinių teisių objektų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komerciniais tikslais. Ši požiūri į nagrinėjamos normos konstrukciją patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

„Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad BK 192 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už skirtingų rūšių nusikalstamas veikas: 1) neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies atgaminimą ir 2) neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komerciniais tikslais“ [3].

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika patvirtina ir kitą loginę išvadą, o būtent tai, kad 100 MGL suma išreikštas nusikalstamos veikos dalyko, kaip objektyvaus nusikalstamos veikos sudėties požymio, dydis taikytinas tik antrajai anksčiau išskirtai pavojingų veikų grupei.

„BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijoje numatytas objektyvusis didesnės nei 100 MGL mažmeninės kainos požymis siejamas su baudžiamąja atsakomybe dėl antros grupės veikų, tačiau jis nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies atgaminimą kilti“ [4]. Tuo tarpu analizuojant kitų teismų praktiką galima susidurti su kiek kitokiu tiriamos normos suvokimo pavyzdžiu.

Štai skaitant kasacinėje byloje Nr. 2K-7-3/2006 priimtą nutartį matyti, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose BK 192 straipsnio 1 dalies nuostatos buvo taikomos klaidingai todėl, kad nusikalstamos veikos dalyko vertės kriterijus (100 MGL) buvo taikomas tiek tiems, kurie neteisėtai atgamino autorinių ir gretutinių teisių objektus, tiek tiems, kurie eksportavo, platino, gabeno ar laikė komerciniais tikslais neteisėtai autorinių ir gretutinių teisių objektų kopijas [5].

Kita BK 192 straipsnio taikymo problema taip pat gali būti aktualizuojama per klausimą, ar galima traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, jei jis neteisėtai laikė ar platino komerciniais tikslais teisėtai autorinių ir gretutinių teisių objektų kopijas, kurių vertė viršija 100 MGL?

Atsakymo į klausimą, o kartu ir problemos sprendimo būdų galima pradėti ieškoti analizuojant Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ir ATGTĮ) nuostatas [6]. ATGTĮ 64 straipsnyje reglamentuoti atvejai, kuriems pasireiškus objektyvioje tikrovėje įgaliotų institucijų atstovai gali konstatuoti autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimą. Tačiau šio fakto konstatavimas jokių būdu neleidžia kalbėti ir apie BK 192 straipsnio 1 dalyje aprašytos nusikalstamos veikos požymių realizavimą.

Šią nuomonę pagrindžia ATGTĮ 2 straipsnio 20 punkte pateiktos sąvokos „neteisėta kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija“ analizė. Analizuojamoje ATGTĮ normoje aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kad kūrinio ar gretutinių teisių objektų kopijų neteisėtumas siejamas tik su pagaminimu ar importavimu, tuo tarpu BK 192 straipsnio 1 dalyje atsakomybė nustatyta už kūrinio ar gretutinių teisių objektų neteisėtų kopijų laikymą ar platinimą (visais atvejais omenyje turi būti turimas 100 MGL kriterijus – *autoriaus pastaba*). Pabrėžtina, kad būtent taip BK 192 straipsnio 1 dalies turinys suprantamas ir Lietuvos teismų praktikoje.

„Pažymėtina, kad BK 192 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę tik už neteisėtų kopijų laikymą ar platinimą. BK 192 straipsnis nenumato atsakomybės už teisėtų kopijų neteisėtą laikymą ar platinimą. Tuo tarpu kasatorius šioje dalyje nuteistas būtent už teisėtų kopijų neteisėtą laikymą ir platinimą. Apylinkės teismo išvada dėl šių kopijų neteisėtumo neatitinka 1999 m. gegužės 18 d. LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 2 straipsnio 20 punkte suformuluotai neteisėtos kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopijos sampratai. Apibrėždamas neteisėtą kopiją įstatymas nurodo tik į jos pagaminimo arba importavimo sąlygų pažeidimą, bet nenurodo į jos laikymo ar platinimo sąlygų pažeidimą. Taigi kasatoriaus padaryta veika šioje dalyje neati-

tinka neteisėtos kopijos sampratai. Teisėta kopija negali tapti neteisėta vien dėl to, kad neteisėtai platinama. Tokia veika galimai pažeidžia [statymo 15 straipsnio 2 dalies nuostatas, bet BK 192 straipsnio dispozicijos prasme neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Teismo išvada, kad teisėtų kopijų platinimas be subjekto leidimo taip pat laikoma neteisėta kopija, neatitinka žodžio „neteisėta kopija“ aiškinimo Baudžiamojo kodekso 192 straipsnyje“ [7].

II. BK 192 STRAIPSNIO 1 DALIES DISPOZICIJOS RŪŠIES PROBLEMA

Išsiaiškinus baudžiamosios atsakomybės pagal BK 192 straipsnio 1 dalį ribas bei tam tikrus šioje normoje aprašytų pavojingų veikų atribojimo nuo Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ir ATPK) 214–10 straipsnyje aprašytų veikų kriterijus [8], kyla poreikis detaliau pasigilinti į nagrinėjamos normos dispozicijos rūšies problemą, nes nuo to, kokiai dispozicijos rūšiai bus priskirta BK 192 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma, priklausys ir joje aprašytų atitinkamų pažymių aiškinimo apimtys.

Plėtojant inicijuotą diskusiją būtina atkreipti dėmesį, kad tiek teismo kaltais pripažinti asmenys, tiek jų advokatai, tiek bylas nagrinėjantys teisėjai visiškai pagrįstai atkreipia dėmesį į tai, kad taikant BK 192 straipsnio 1 dalį nepakanka išmanyti vien tik BK ir juo vadovautis. Būtina išmanyti ir jau minėtą Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą, ir daugelį tarptautinių aktų: 1886 m. Berno konvenciją dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, 1961 m. Tarptautinę Romos konvenciją dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos, 1971 m. Konvenciją dėl fonogramų gamintojų apsaugos nuo neteisėto jų fonogramų kopijavimo, 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartį ir 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartį [9, 10, 11, 12, 13]. Tačiau kalbant apie pastarąjį nagrinėjamos temos aspektą būtina atkreipti dėmesį, kad vien tokio kelio pasirinkimas neįsprendžia, kokius intelektinės nuosavybės objektus Lietuvos įstatymų leidėjai norėjo apsaugoti ir už kėsinimąsi į juos nustatyti baudžiamąją atsakomybę. Šią išvadą galima daryti todėl, kad BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicija nėra vien tik blanketinė.

Neabejotina, kad BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijos blanketiškumas akivaizdus, kai kyla poreikis aiškintis tokio sudėties požymio kaip „neteisėtas“ turinį. Šias išvadas patvirtina ir Lietuvos teismų praktika [7, 14, 15]. Tačiau kyla klausimas, ar galima BK 192 straipsnio 1 dalies dispoziciją pripažinti blanketine, kai kyla poreikis aiškintis kitus analizuojamoje normoje aprašytus požymius? Mano nuomone, tokio kelio pasirinkimas būtų klaidingas ir daugelis asmenų, darančių pavojingas veikas, liktų nubausti.

Norėčiau priminti, kad baudžiamosios teisės teorijoje jau seniai nusistovėjo mintis, kad dispozicijos gali būti ne tik išskirtinai paprastosios (konstitucinės), aprašomosios, nukreipiančiosios arba blanketinės, bet konk-

rečiu atveju įmanomi ir atitinkamų dispozicijų rūšių dariniai [16, p. 95]. Šią nuomonę patvirtina ir autoriai, kurie dėl BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijos laikosi konservatyvios pozicijos [17, p. 21, 22].

Manau, kad BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicija yra paprastoji-blanketinė. Manant kitaip reikėtų pripažinti, kad aiškinat dispozicijoje aprašytos veikos požymius, tarp jų ir dalyko požymį, reikėtų vadovautis tiek ATGTĮ, tiek jau minėtų tarptautinių aktų nuostatomis.

III. KAI KURIE BK 192 STRAIPSNIO 1 DALYJE APRAŠYTOS SUDĖTIES DALYKO SAMPRATOS ASPEKTAI

Autorių teisių ir gretutinių teisių tema besidominantis asmenys nedvejodami patvirtins, kad iš karto, kai įsigaliojo BK (2003 m. gegužės 1 d. – *autorius pasta-ba*), buvo prabilta, kad 192 straipsnio 1 dalies dispozicija nenustato atsakomybės už neteisėtą fonogramų atgaminimą ar jų neteisėtų kopijų importą, eksportą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. Atkreiptinas dėmesys, kad iš esmės dėl šios priežasties baudžiamosios atsakomybės už neteisėtų fonogramų kopijų importą, eksportą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais problema Lietuvos teismų praktikoje tapo viena aktualiausių.

Skirtingai nei 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse [18], 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 192 straipsnio 1 dalyje terminas „fonograma“ neįtaisyti. Tad kyla klausimas, ar galiojanti BK 192 straipsnio 1 dalies redakcija yra įstatymų leidėjų darbo brokas, ar sąmoningas žingsnis, kuriuo siekta sukurti universalesnę (bendresnę) baudžiamojo įstatymo normą?

Atsakymas į užduotą klausimą priklauso nuo to, kaip aiškinsime atitinkamą normą. Jeigu pripažinę, kad 192 straipsnio 1 dalies dispozicija yra vien tik blanketinė, remsimės vien tik Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu bei minėtomis tarptautinėmis sutartimis, turėsime padaryti išvadą, kad įstatymų leidėjų broko padariniai gretutinių teisių turėtojams bus gan skaudūs. Tačiau tokia įstatymų leidėjų klaida būtų pernelyg šiurkšti ir banali. Tad akivaizdu, kad problemai spręsti būtina naudoti kitoki instrumentariją, kuris leis padaryti kur kas pozityvesnes išvadas.

Aiškinant tokius BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijos požymius kaip „literatūros kūrinys“, „meno kūrinys“, „kitoks kūrinys“ ar „kūrinio dalis“, gali būti pasitelkiami be ATGTĮ ir minėtų tarptautinių teisės aktų ir kiti šaltiniai. Būtent šis būdas buvo pasirinktas ir Lietuvos teismų praktikoje sprendžiant dilemą, ar „fonograma“ plačiąja prasme yra „kūrinys“, ar ne.

Aktualizuotos problemos sprendimo kulminacija buvo atitinkamo klausimo perdavimas nagrinėti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinei sesijai, o atomazga – priimtas sprendimas, kad BK neeliminuoja tokio gretutinių teisių objekto kaip fonograma apsaugos, nes neteisėta fonogramos kopija kartu yra ir neteisėta kūrinio kopija.

„BK 192 straipsnio dispozicijoje jokie konkretūs teisės aktai nėra įvardijami, todėl pripažįstant, kad numatyto nusikaltimo sudėtis yra blanketinė, reikia patikrinti ne vien kasatoriaus nurodytus šaltinius, bet ir visą kitą juridinį kontekstą, galintį turėti reikšmės nusikaltimo sudėties sampratai. Šiame kontekste dar yra ir ATPK 214¹⁰ straipsnis, taip pat kiti – 193, 194 – BK straipsniai. Aiškinantis baudžiamojo įstatymo turinį lyginamuoju aspektu reikšmingas yra ir 1961 m. BK 142¹ straipsnis kaip 2000 m. BK 192 straipsnio pirmtakas, taip pat susiklosčiusi jo taikymo praktika. Teisės šaltinių visuma rodo, kad nors teisės aktų tekstuose nėra tapatinamos autorių teisės su gretutinėmis teisėmis, kūrinys su gretutinių teisių objektu, kuris apima ir fonogramą, o šių dalykų kopijos taip pat netapatinašios, tačiau autorių ir gretutinių teisių gynimą reglamentuoja bendros taisyklės. Tai akivaizdu tiek iš galiojusio (1999 m. gegužės 18 d. redakcija), tiek ir dabar galiojančio ATGTĮ VI skyriaus nuostatų. Išplėtus teisės šaltinių sąrašą ir sistemškai įsigilinus į visas šias bylas reikšmingas teisės normas, atsiskleidžia įstatymų leidėjo siekis garantuoti, kad būtų tinkamai apgintos visos autorių ir gretutinių teisių subjektų teisės. Todėl laikyti, kad pereinant nuo senojo prie naujojo baudžiamojo įstatymo iš BK 192 straipsnio yra sąmoningai eliminuota apsauga tam tikrų vertybių, kurios senajame BK, taip pat kituose galiojančio BK straipsniuose ar kituose teisės aktuose buvo ir tebėra saugomos ir ginamos vienodai, nėra pagrindo“ [19].

Atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus argumentus manytina, kad priimant šį sprendimą, visiškai pagrįstai buvo atmeti kasatoriaus argumentai, kad 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas nenustato atsakomybės už neteisėtų fonogramų kopijų platinimą, laikymą ir kitas komerciniais tikslais daromas veikas, aprašytas BK 192 straipsnio 1 dalyje. Įdomu ir vertinga tai, kad ši išvada buvo paremta ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – Teismas) jurisprudencija. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų plenarinė sesija visiškai pagrįstai atkreipė dėmesį į tai, kad vertinamas turi būti ne tik Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsnio 1 dalies tekstas [20], bet ir Teismo jurisprudencija. Šiuo aspektu vertingos yra šios bylos: *Cantoni prieš Prancūziją* bei *Radio France ir kiti prieš Prancūziją*. Pirmoje byloje Teismas išaiškino, kad „teisė“ apima tiek iš įstatymų, tiek ir iš jurisprudencijos kylančią teisę, ji implikuoja kokybinius reikalavimus, tarp kurių yra jos prieinamumas ir numatomumas (angl. *accessibility and foreseeability*) [21]. Tokia Teismo pozicija patvirtinta ir 2004 m. kovo 30 d. priimtame bylos *Radio France ir kiti prieš Prancūziją* sprendime. Jame Teismas pakartojo, jog Konvencijos 7 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad nusikalstamos veikos būtų aiškiai apibrėžtos įstatyme, kad individai iš atitinkamo įstatymo teksto arba prirėkusių pasitelkęs teisminį to įstatymo interpretavimą galėtų sužinoti, kokie jo veiksmai ar neveikimas gali užtraukti atsakomybę [22].

IV. BK 192 STRAIPSNIO 1 DALYJE APRAŠYTO POŽYMIO „KOMERCINIAI TIKSLAI“ AIŠKINIMAS

Kelerių metų laikotarpiu ryškėja ir kita BK straipsnio, numatančio atsakomybę už literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies neteisėtų kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą, taikymo problema – tai sąvokos „komercijos tikslais“ interpretavimas.

Gvildenant šią problemą būtina atkreipti dėmesį į 2002 m. spalio 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo septynių teisėjų kolegijos nagrinėtą klausimą, ar neteisėtai atgamintų kompiuterių programų laikymas keliuose įmonės kompiuteriuose gali būti pripažįstamas kaip laikymas komerciniais tikslais?

Į šį klausimą buvo atsakyta, kad neteisėtų kompiuterių programų laikymas turint tikslą jomis naudotis (pvz., kurti brėžinius ar kitaip naudoti tenkinant įmonės poreikius) ir gauti naudą negali būti laikomas siekimu komercinių tikslų. O laikymas komerciniais tikslais gali būti pripažįstamas, tik kai tokias programas norima parduoti ar kitaip realizuoti ir taip pasipelninti [23].

Matyt, nesuklysiu pasakęs, kad ši teismo motyvacija lėmė, kad šiuo metu ikiteisminiai tyrimai dėl nurodytų veikų nepradedami. Praktikai – ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ir teisėjai nesiryžta plačiau aiškinti nagrinėjamą požymį ir taip mėginti formuoti kitokią praktiką. O prielaidos plačiau aiškina sudėties požymį „komercijos tikslais“, nei tai daroma iki šiol, tikrai yra.

Platesnio požiūrio atspirties taškas galėtų būti vien tai, kad už BK 192 straipsnio 1 dalyje aprašytą veiką baudžiamojon atsakomybėn traukiamas ir juridinis asmuo, kurio veiklos pagrindinis tikslas – pelnas. Įsivaizduokime, kad įmonės darbuotojas į įmonės kompiuterius įdiegia gyvenamųjų namų projektavimo kompiuterių programą ir ji naudojama vykdomos gamybos poreikiams. Ši programa palengvina įmonės veiklą ir todėl gaunamas kur kas didesnis nei iki šiol pelnas. Kitaip tariant, šiuo atveju susiduriame su gamybos optimizavimu siekiant didesnio pelno.

Kita vertus, galima kelti klausimą, ar dėl siauro BK 192 straipsnio 1 dalyje aprašyto požymio „komercijos tikslais“ aiškinimo verta apgailestauti? Juk atitinkamas veikas padariusieji asmenys gali būti baudžiami ir administracine tvarka, nes ATPK 214–10 straipsnio 1 dalyje aprašytas kur kas paslankesnis požymis – siekiant turinės naudos.

V. KITI BK 192 STRAIPSNIO 1 DALIES TAIKYMO PROCESINIAI ASPEKTAI

Kalbant apie teismų praktikos procesines problemas kelias jų reikėtų nurodyti ir panagrinėti. Pirmoji – ekspertizės atlikimo ir reikšmės įrodinėjant nusikalstamą veiką problema.

Mažos valstybės problema ta, kad asmenų, galinčių atlikti kvalifikuotą vertinimą, pvz., atsakyti į klausimą, ar kompaktinėse plokštelėse yra fonogramų gamintojų originalių įrašų kopijos ir ar jos atitinka kriterijus, priva-

lomas produkcijai, išleidžiamai į rinką teisėtų fonogramų gamintojų? Dėl šios priežasties skundus Lietuvos Aukščiausiajam Teismui paduodantys asmenys teigia, kad ekspertizę atliko ar specialisto išvadą pateikė suinteresuoti bylos baigtimi asmenys, pvz., Lietuvos fonogramų gamintojų ir platintojų asociacijos atstovai arba bylos tyrimą inicijavusios konkuruojančios įmonės vadovai.

Analizuojant šią problemą būtina pažymėti, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis įtvirtina asmens teisę į nešališką ir nepriklausomą teismą. Tačiau, mano manymu, apie teismo šališkumą negalima kalbėti vien tik remiantis anksčiau minėtais faktais. Apie eksperto ar specialisto, o kartu ir apie teismo šališkumą galima kalbėti jei jie, kaip to reikalauja Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymai, neduotų jokių paaiškinimų, neatsakytų į proceso dalyvių klausimus, pažeistų kitus procesinius reikalavimus.

Vienas tokių reikalavimų yra, kad ekspertas pateiktų atsakymus tik į teismo užduotus klausimus jų neiškraipydamas ir neperformuluodamas. Nustatytas šis Baudžiamojo proceso kodekso reikalavimų pažeidimas turi būti pašalinamas. Priešingu atveju asmuo galės kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą dėl Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio pažeidimo.

Pasitaiko atvejų, kad ekspertai tirdami, ar įrašas autentiškas, ar ne, daugiau dėmesio skiria įrašo apipavidalinimo, o ne jo autentiškumo tyrimui. Vertinant tai, manau, būtina pabrėžti, kad apipavidalinimas neabejotinai turi įtakos tiriant įrašo autentiškumo klausimą, bet negali būti esminis kriterijus, kuriuo vadovaujantis pateikiama eksperto ar specialisto išvada.

Kita opi procesinė problema siejama su tiesioginės padarytos žalos nustatymu ir priteisimu. Dažnai teismai klaidingai nusprendžia, kad neteisėtų kompiuterių programų kopijų nustatyta vertė pagal mažmenines kainas gali būti vertinama kaip tiesioginė žala [24]. Būtina turėti omenyje, kad negautos pajamos negali būti vertinamos kaip tiesioginė nusikaltimo padaryta žala, todėl iš kaltininko nepriteisiamos.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. BK 192 straipsnio 1 dalyje baudžiamoji atsakomybė nustatyta už dvi pavojingų veikų grupes: 1) už neteisėtą autoriinių ir gretutinių teisių objekto atgaminimą; 2) už neteisėtų autoriinių ir gretutinių teisių objektų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais.

2. Taikant logikos dėsnius bei remiantis juos patvirtinančia teismų praktika, BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nustatytas 100 MGL dydis yra baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlyga, tik kai svarstomas baudžiamosios atsakomybės klausimas už neteisėtų autoriinių ir gretutinių teisių objektų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais.

3. BK 192 straipsnis nenumato atsakomybės už teisėtų kopijų neteisėtą laikymą ar platinimą.

4. Dispozicijos rūšių klausimo analizė, skirtingai nei rodo Lietuvos teismų praktika, leidžia daryti išvadą, kad BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicija yra ne vien tik blanketinė, bet ir paprastoji. Tik tokiu atveju galima teigti, kad aiškinant atitinkamą normą nebūtina vadovautis konkrečiu teisės aktu bei daryti išvadą, jog neteisėtas fonogramų atgaminimas ar jų neteisėtų kopijų importas, eksportas, platinimas, gabenimas ar laikymas komercijos tikslais nedekriminalizuotas.

5. Nepaisant to, kad Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, kad kompiuterių programų laikymas turint tikslą jomis naudotis (pvz., kurti brėžinius ar kitaip naudoti tenkinant įmonės poreikius) ir gauti naudos negali būti laikomas komercinių tikslų siekimu, siūloma šį požiūrį keisti, nes nūdienos realijos orientuoja į kiek platesnį mastymą.

6. Neteisėtų kompiuterių programų kopijų nustatyta vertė pagal mažmenines kainas negali būti vertinama kaip tiesioginė žala ir iš kaltininko nepriteisiamas.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. – Vilnius, 1996.
2. 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius, 2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 6 d. nutartis byloje Nr. 2K-176/2007.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-3/2006.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-3/2006.
6. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 50-1598.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 6 d. nutartis byloje Nr. 2K-506/2005.
8. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius, 2006.
9. 1886 m. Berno konvenciją dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40.
10. 1961 m. Tarptautinė Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsaugos // Valstybės žinios. 1999. Nr. 11-236.
11. 1971 m. Konvencija dėl fonogramų gamintojų apsaugos nuo neteisėto jų fonogramų kopijavimo // Valstybės žinios. 1999. Nr. 82-2410.
12. 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis // Valstybės žinios. 2000. Nr. 95.
13. 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis // Valstybės žinios. 2001. Nr. 32.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutartis byloje Nr. 2K-354/2006.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 20 d. nutartis byloje Nr. 2K-512/2005.
16. Baudžiamoji teisė. Trečiasis pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius, 2001.
17. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius, 2006.
18. 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius, 2002.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 20 d. nutartis byloje Nr. 2K-218/2004.
20. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios.

21. *Cantoni v. France*, no. 17862/91, judgement of 15 November 1996.
22. *Radio France and others v. France*, no. 53984/00, judgement of 30 March 2004.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 1 d. septynių teisėjų kolegijos nutartis byloje Nr. 2K-467/2002.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis byloje Nr. 2K-102/2002.

THE PROBLEMS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR INTELLECTUAL PROPERTY WRONGS FROM THE NATIONAL AND INTERNATIONAL ASPECTS

Andrius Nevera *
Mykolas Romeris University

S u m m a r y

In 2000 Criminal Code of the Lithuanian Republic (further – CC) articles from XXIX chapter determine criminal responsibility for the proceeding which encroach on literature, science, art or other similar author's rights of possession and interests. Purloin of authorship (CC 191 article), literature, science, art or other unauthorized reproduction of work, distribution of unauthorized copies, shipment or possessing (CC 192 article), erasure or conversion of information about authors' rights or subrights management (CC 193 article), illegal authors' rights or subrights of elimination means of technical protection (CC 194 article) are included as well.

Despite the necessity of protecting intellectual products, all the above mentioned CC articles are important, but it does really exist one very problematic but of paramount importance which determines the responsibility for literature, science, art or recovery of any other author's work, unauthorized reproduction of work, distribution of unauthorized copies, shipment or possessing (CC 192 article). This notion could be validated by the prohibition of appropriate norms of the article which are most often violated and this in return presupposes abundant spectrum of problems, which are supposed to be solved by court.

Scrutinizing practical implementation of CC 192 article, the author distributes the already tackled problem groups into 1) problems related with understanding of the expressed will of lawmakers and 2) problems related with the process of searching for justice. Analyzing these problem groups the author first, of all, investigates the limits of responsibility appealing to CC 192 article.

Big attention is paid to the first part of CC 192 article which deals with the some kind of disposition problem because from the answer to the question depends and on the spectrum of criminal action. It may be concluded that there is no doubt that the existing edited norm determines penal responsibility for illegal reproduction of phonogram, their import of copies, export, distribution, transporting or keeping for commercial purposes.

Finally, the problem of narrow interpretation of "commercial purposes" feature existing in court practice is also analyzed. According to this aspect, the author speaks in favour of understanding of the "commercial purposes" feature in a wider spectrum then selling or any other realization seeking profit.

In the article, based on court practice, some particular proceeding problem aspects such as expertise doing and avouching in testimony of penal action commitment and rating direct damage and adjudgement are analyzed as well.

Keywords: intellectual property, protection of intellectual products, work, phonogram, commercial purposes, criminal responsibility.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Criminal Law Department, Assoc. Prof. Dr.